

novum

nieuwsbrief van het

Historisch Documentatiecentrum

voor het

Nederlands Protestantisme

(1800-heden)

XXI

ER WORDT BIJ DEZE NOVUM GEEN
ACCEPTGIROKAART MEEGEZONDEN.
ZIE PAGINA 3: JAARBOEK EN DONATIES!

colofon

Novum 21 verscheen in december 2007

Het is een uitgave van het
Historisch Documentatiecentrum voor het
Nederlands Protestantisme (1800-heden)
Vrije Universiteit Amsterdam

Adres

Hoofdgebouw Vrije Universiteit Amsterdam
Kamer 1B-34
De Boelelaan 1105
1081 HV Amsterdam

Stichting ter ondersteuning van het HDC
Postbank 1168001

(t) 020 59 85270
(e) hdc@ubvu.vu.nl
(i) <http://hdc.vu.nl>

Inleiding

Het Historisch Documentatiecentrum (HDC) heeft een enerverend jaar achter de rug, waarop het met veel genoegen terugziet. In deze NOVUM worden enkele hoogtepunten en sleutelgebeurtenissen aangestipt. Het is echter goed om voorop te stellen dat het elk jaar uw belangstelling – via mailbericht, brief of telefonisch, maar vaak ook door uw aanwezigheid op bijeenkomsten – een geweldige stimulans is voor het werk van het HDC. We verheugen ons telkens weer op het hoge aantal bezoekers dat op onze activiteiten afkomt. Dit betekent waarschijnlijk dat wij u een interessant programma kunnen bieden, maar zeker is in elk geval dat uw belangstelling ons scherp houdt en aanmoedigt interessante onderwerpen te agenderen en boeiende sprekers uit te nodigen. Hopelijk dus tot ziens op de volgende bijeenkomst!

Om een greep te doen uit het rijke jaar 2007: tot de publieksactiviteiten behoorden dit jaar onder meer de Bavinck-lezingen die het HDC samen met het *Nederlands Dagblad* organiseert te Amersfoort; dezer weken rollen twee nieuwe deeltjes Bavinck-lezingen van de persen, over *Kerkelijk Nederland van de kaart* (met o.a. lezingen van Bas Plaisier en Antoine Bodar) en *Worsteling om de Nederlandse identiteit* (met o.a. lezingen van Gijsbert van den Brink en Ad de Bruijne). Inmiddels zijn de voorbereidingen in volle gang voor twee nieuwe series lezingen. Het in april gehouden congres ‘Strijd om de ziel. Christendom en communisme in de twintigste eeuw’ trok vele belangstellenden en kreeg ook veel aandacht in de media; de lezingen van deze dag (onder anderen van Herman Langeveld en Gerrit Voerman) zijn verschenen in de nieuwe publicatiereeks Ter Lezing die op het HDC verkrijgbaar is. In november vond de uitreiking van de De Savornin Lohman Prijs aan dr. Stefan Paas plaats voor zijn boek *Vrede stichten. Politieke meditatie*. Op deze bijeenkomst verscheen als nieuw deel in de Passage reeks van het HDC bij uitgeverij Verloren *Christelijk en sociaal. Biografie van J.R. Slotemaker de Bruïne* van de hand van de historicus dr. C.A. Groenewold. In diezelfde maand hield George Harinck zijn inaugurele oratie als hoogleraar Collectievorming en Geschie-

denis van het neocalvinisme in de faculteiten Godgeleerdheid en Letteren over *Waar komt het VU-kabinet vandaan? Over de traditie van het neocalvinisme*.

Wat betreft het wetenschappelijk onderwijs en onderzoek werden collegeseries gegeven in de faculteit der Letteren door Wouter Beekers en George Harinck. In nauwe samenwerking met de universiteitsbibliotheek – met name onze collega’s bij Bijzondere Collecties – en de faculteiten – met name het nieuwe interfacultaire onderzoeksinstituut VISOR (VU Institute for the Study of Religion) wordt de collectie van het HDC ingezet voor onderwijs en onderzoek. In totaal werden 81 verschillende archieven geraadpleegd en telde het HDC omstreeks 350 bezoeken.

Jaarboek en donaties

Deze maand werd het nieuwe Jaarboek voor de Geschiedenis van het Nederlands Protestantisme na 1800 gepresenteerd. Dit deel stond onder redactie van Dick Kuiper en Jasper Vree en is getiteld *Het liep op rolletjes. De eenwording van protestants-christelijk Nederland per rail 1839-1939*. Dit boek wordt gratis toegezonden aan donateurs. Hoge druk- en portokosten verhinderen ons dit boek aan al onze relaties toe te zenden. We hopen dat de aantrekkelijkheid van dit geschenk relaties stimuleert zich aan te melden als donateur van het Documentatiecentrum.

In verband met een door de banken ingevoerde wijziging in het gebruik van acceptgiro's en het sterk toegenomen betalingsverkeer via internet maken wij geen gebruik meer van acceptgirokaarten.

Wij vragen dan ook beleefd aan u als donateur om uw bijdrage (de minimumbijdrage is €17,50 voor particulieren; voor rechtspersonen (stichtingen, verenigingen, etc.) €75,00) over te maken op Postbanknummer 1168001, ten name van de Stichting Ondersteuning van het Hist. Doc. Centrum Amsterdam, onder vermelding van 'Donatie 2008'. Wilt u zo vriendelijk zijn om bij de betaling uw naam en adres te melden?

De overige relaties van het Centrum worden bij deze uitgenodigd donateur te worden van de Stichting. Donateurs van de Stichting ontvangen de nieuwsbrief (Novum), uitnodigingen voor symposia, studiedagen en tentoonstellingen, alsmede jaarlijks het Jaarboek voor de geschiedenis van het Nederlands Protestantisme na 1800.

Zoals bekend zijn giften, donaties en schenkingen aan het Documentatiecentrum fiscaal aftrekbaar.

Onderdeel van de universiteitsbibliotheek

Binnen de organisatiestructuur van de Vrije Universiteit was het Documentatiecentrum een kleine eenheid. Geregeld is er gesproken over de vraag of het centrum binnen de VU-organisatie niet beter bij een faculteit of anderszins kon worden onderge-

bracht bij een groter geheel. Onderbrenging bij één faculteit had als nadeel dat de universiteitsbrede samenwerking en dienstverlening dan gemakkelijk zou kunnen versmallen en dat de onderzoeksfunctie van het HDC de andere functies – archivering en publieke dienstverlening – zou kunnen overvleugelen. Toen de faculteiten Godgeleerdheid en Letteren de directeur van het HDC als hoogleraar wilden aanstellen, is besloten deze benoeming te combineren met een herschikking van de positie van het HDC binnen de VU. Met een benoeming van de directeur in de faculteiten was de band van het HDC met meerdere faculteiten gegarandeerd en met de invoeging van het HDC in de universiteitsbibliotheek waren zijn archiverings- en publieksfuncties verankerd. Faculteiten, bibliotheek en HDC profiteren nu van elkaars kennis en expertise en de verscheidene activiteiten sluiten nu beter op elkaar aan. De collectie kan beter worden ingezet in het onderzoek aan de VU en de collectievorming en -ontsluiting past goed bij de bibliotheekfunctie. De bibliotheek profiteert bovendien van de kennis en ervaring van het HDC inzake publieksactiviteiten, terwijl het HDC betrokken wordt bij en meelift met de ontwikkeling naar een digitale bibliotheek. Hier is dus sprake van een win-win situatie voor alle partijen en het HDC heeft de stap naar de bibliotheek dan ook graag gezet.

Personeelszaken

Nadat het HDC in het voorjaar van 2007 onderdeel van de universiteitsbibliotheek was geworden, vonden er een aantal organisatorische veranderingen plaats met gunstige personele gevolgen. In de zomer werden twee nieuwe medewerkers aangesteld, Anita Mooseker en Annemieke Oechies, die de dienstverlening aan de bezoekers van het HDC overnamen van Dagmare Houniet. We delen deze twee nieuwe medewerkers samen met de afdeling Bijzondere Collecties van de bibliotheek, met wie we al jaren de studiezaal delen. Dagmare Houniet gaat voortaan een belangrijk deel van haar tijd besteden aan het archiveren. Op deze manier is de vacature vervuld die was ontstaan door het vertrek van Margriet Urbanus-Kamper in december 2005. Een andere personele wijziging was dat directeur George Ha-

rinck sinds het voorjaar van 2007 voor twee dagen als hoogleraar is aangesteld. In het najaar is daarom geworven voor een medewerker die voor die twee dagen taken van de directeur overneemt; bij het ter perse gaan van deze NOVUM is de benoemingsprocedure bijna afgerond.

Op 8 juni promoveerde HDC-medewerker Paul Werkman aan de Vrije Universiteit tot doctor op het proefschrift *'Laat uw doel hervorming zijn!' Facetten van de geschiedenis van het Christelijk Nationaal Vakverbond in Nederland (1909-1959)*. We feliciteren hem en ook zijn promotor, onze collega Jan de Bruijn, van harte met deze bekroning van jaren van studie inzake de vakbondsgeschiedenis. Dit doctoraat is niet alleen voor Paul Werkman persoonlijk van betekenis, ook voor het HDC. Paul heeft jarenlang – met Rolf van der Woude – het HDC-project Geschiedenis van de Christelijk-Sociale Beweging gecoördineerd en zijn promotieonderzoek maakte onderdeel uit van het programma van dit project. De jonge doctor hoopt inmiddels zijn onderzoek naar andere aspecten van deze beweging voort te zetten.

In het najaar kreeg het HDC in Erin Jansen een bekwame stagiaire. In het kader van haar studie inventariseerde zij in haar stageperiode het archief van de VU-hoogleraar prof. dr. A. Goslinga (1884-1961).

Ten slotte zij gemeld dat Paul van Trigt vanaf het najaar bij het HDC werkzaam is als AIO bij de leerstoel van George Harinck. Hij doet onderzoek naar de geschiedenis van de vereniging voor blindenzorg Sonneheerdt, met name naar de interactie van blindenzorg en samenlevingsvisie. Hij is als AIO aangesteld binnen de Letterenfaculteit, maar om praktische redenen is zijn werkplek op het HDC.

BNPP

Bijzondere aandacht verdient in deze NOVUM het project Bibliografie van Nederlandse Periodieken (BNPP). Dankzij de unieke samenwerking met een team van vrijwilligers die sinds het begin van de jaren negentig her en der in het land in bibliotheken en archiefbewaarplaatsen week in week uit bezig is met het ver-

zamelen van gegevens, is een geweldige hoeveelheid data met betrekking tot de protestantse pers verzameld. Naar de buitenwacht bleek weinig van deze oogst, maar onder leiding van de vrijwillige coördinatoren Roel Huizinga en Piet Moleveld zijn al deze gegevens de afgelopen jaren gestaag verwerkt, gecontroleerd en persklaar gemaakt. Eerst in recente jaren is zichtbaar geworden wat in twee decennia aan gegevens is bijeengebracht. In 2004 verscheen het eerste deel van de BNPP, in 2006 het tweede en afgelopen november reeds het derde deel, met in totaal 1200 titelbeschrijvingen. Deze reeks vormt een ware *Fundgrube* voor de onderzoeker en de liefhebber.

Bij de vervaardiging van het recentste deel bleek het cumulatief register zo omvangrijk te worden – denkt u alleen reeds aan alle namen van alle redacteuren en medewerkers van deze 1200 periodieken – dat besloten is dit niet te drukken, maar op de website van het HDC te plaatsen. Afhankelijk van de voorde- ringen op IT-gebied in het nieuwe verband van de universiteits- bibliotheek zal de inhoud van deze drie delen op termijn ook op de HDC-website raadpleegbaar zijn. Inmiddels gaat het team vrijwilligers onversaagd voort met het verzamelen van nieuwe gegevens en hun komt voor hun ijver en concentratie ook op deze plaats een woord van dank toe.

Eredocoratoron

In oktober werd op de dies natalis van de Vrije Universiteit het boek gepresenteerd van HDC-medewerker Wim Berkelaar *'Het is ons een eer en een genoeg'*. *Eredocoratoron aan de Vrije Universiteit sinds 1930*. Dit boek is geschreven in opdracht van Historische Commissie van de VU en verschenen als deel 12 in de Historische Reeks van de VU. Het bevat levendige portretten van de 61 eredorosores van de VU, waaronder Hendrik Coilijn, Martin Luther King, Dom Helder Camara en Nicholas Wolterstorff. Dankzij de inzet van de rector prof. dr. L.M. Bouter verscheen het boek tegelijkertijd in een Engelse vertaling onder de titel: *'For us it is an honor and a pleasure'*. *Honorary Doctorates at the VU University since 1930*.

Gewijzigde openingstijden studiezaal

Dankzij de aanstelling van twee nieuwe medewerkers voor de dienstverlening was het mogelijk deze verder uit te breiden. Voortaan zal de studiezaal niet meer tussen 12.30 en 13.00 uur gesloten, maar is de zaal de gehele dag geopend van 9.00 tot 17.00 uur. Anita Mooseker en Annemieke Oechies staan u graag ten dienste.

HDC op de radio

Het HDC hecht belang aan goede contacten met de media. Om die redenen heeft het HDC sinds twee jaar in Wim Berkelaar een historicus aangetrokken die tevens journalist is. Hij heeft het onderhoud van de contacten met de media in zijn takenpakket. Deze contacten hebben er dit najaar in geresulteerd dat hij op maandagochtend tussen 9.00 en 10.00 uur in het radioprogramma De Ochtenden in zijn hoedanigheid van HDC-medewerker te horen is als *side kick* in gesprekken met gasten en als verzorger van een historische rubriek. Daarnaast heeft de EO in samenwerking met het HDC een wekelijks radioprogramma over de geschiedenis gelanceerd onder de naam 'Nieuw Protestants Peil. Geschiedenis voor nu'. De redactie is in handen van de HDC'ers Wim Berkelaar en George Harinck, en EO-journalist Koos van Noppen. De eerste uitzending vindt plaats op 5 januari 2008 op radio 5, van 13.30-14.00 uur. Voortaan op zaterdagmiddag afstemmen op radio 5 dus!

Rolf van der Woude werkte mee aan een programma van Maurice Lapalière voor Radio Nederland Wereldomroep over Willem Hovy. Het werd in juni uitgezonden en is op de website van de RNW nog steeds te beluisteren.

CSB-project

Aan het project Christelijk-Sociale Beweging – gefinancierd uit de derde geldstroom door de Stichting Alfa Omega en diverse financiers – zijn niet alleen diverse medewerkers van het HDC

verbonden – Wouter Beekers, Paul van Trigt, Paul Werkman en Rolf van der Woude – maar het levert ook veel publicaties op. In februari werd het eerste exemplaar van het nieuwe Jaarboek voor de Geschiedenis van de Christelijk-Sociale Beweging door redactievoorzitter prof. dr. G.J. Schutte overhandigd aan oud-premier drs. R.F.M. Lubbers. Het thema van dit zevende jaarboek is: geïnspireerde organisaties, en handelt over de vraag hoe de christelijke organisaties in de jaren zestig en zeventig niet verdwenen, zoals ten onrechte vaak wordt aangenomen, maar veeleer transformeerden en met nieuwe inspiratie en nieuwe vormen inspeelden op de nieuwe context van een geseculariseerde en geïndividualiseerde samenleving. In juni verscheen de al genoemde dissertatie van Paul Werkman over het CNV in de eerste halve eeuw van zijn bestaan en op stapel voor 2008 staat, behalve een nieuw jaarboek, een boek over de geschiedenis van de Amsterdamse Woningbouwvereniging Patrimonium en een bundel over personen uit de christelijk-sociale beweging die de overstap naar de landelijke politiek maakten. Een oogstjaar ligt voor ons.

Archieven – aanwinsten in 2007

- Aantekeningen van vergaderingen van ARP en CDA, (1974-1982)
- ARJOS 'Oost' en 'Voorland', notulen 1960-1970
- P.J. Boukema, hoogleraar VU, Eerste Kamerlid en Staatsraad.
Stukken betreffende ARP en NSSF.
- Convent voor Nieuw Politiek Ethos, 1964-1967
- Famile Croles, ca. 1774-2006, scheepsbouwers in Friesland, (AR-)bestuurders en politici.
- E. Diemer, Hoofdredacteur van *De Rotterdammer* en VU hoogleraar Faculteit Sociale Wetenschappen, pers-documentatie en archief van *De Rotterdammer*
- Josephine Dilloo-Von Hackewitz, kopie van haar dagboek, 1880-1885
- E.D.C. van Drenthem Soesman, publicist en gemeenteraadslid, voorzitter Stichting Rozekruizersorde AMORC, ca. 1950-1983
- Stichting Evangelische Hogeschool, stukken afkomstig van A. van der Rijst, ca. 1884-1991.

- W.S. Hugo van Dalen, hervormd predikant en vredesactivist, 1935-1995
- A. Janse van Biggekerke, documentatie
Klokkelanken. Officieel orgaan van de Vrijzinnig Hervormde Vrouwenfederatie in Nederland, Redactie-archief, van E.N. Scholte-Mets (1917-2003),
- Landelijk Missionair Collectief . Beweging van christenen die oproept tot 'Culturele ongehoorzaamheid' (1985-2006)
- NCSV-kampen, foto's jaren veertig-zestig, afkomstig van P.N. Holtrop
- Nederlandse Christen-Studenten Vereniging (NCSV), Archivalia van diverse leden (1917-1990)
- B. Nieuwboer-Boukema, oorlogsdagboeken 1939-1946.
- H. Rademaker, beelddocumentatie kerkgebouwen
- J. Ridderbos, onderzoeksarchief tbv zijn dissertatie *Strijd op twee fronten : Schilder en de gereformeerde 'elite' in de jaren 1933-1945 tussen aanpassing, collaboratie en verzet op kerkelijk en politiek terrein.*, 1933-1952
- Jan Schouten, documentatie
- E.E. Stern, Hervorms predikant, medewerker Liga voor de Rechten van de Mens, ca. 1950-2000
- L.C. van Drimmelen, stukken betreffende de Raad van Deputaten Samen op Weg ca. 1984-1997.
Theologie en praktijk. Tijdschrift voor de predikant. Notulen van redactievergaderingen (1937-1968)
- Vereniging voor Christelijk Voortgezet Onderwijs, Notulenboeken (1946-1993)
- Platen voor zondagsschool onderwijs, jaren dertig vorige eeuw, Engelse illustratoren, ca. 200 stuks

De meest geraadpleegde archieven in 2007

In 2007 werden de volgende archieven door onderzoekers het meest geraadpleegd: het C.S.F.R.-archief, de Gereformeerde kerk Amsterdam-Zuid, Thijs Booy, de Dr. Abraham Kuypersstichting, de Martha Stichting in Alphen aan den Rijn, RPF-archief, H. Colijn, *De Standaard*, A.S. Talma, H. Bavinck, het Gereformeerd School Verbond, W.J. Hollenweger, VGSL *Franciscus Gomarus*, ARP-archief, P. Jongeling, Abraham Kuyper en J.G. Geelkerken.

Een greep uit de publicaties van 2007

- Wim Berkelaar, *'Het is ons een eer en een genoegen'. Eredoctoraten aan de Vrije Universiteit sinds 1930*. Zoetermeer 2007, 192 blz. Engelse vertaling onder de titel: *'For us it is an honor and a pleasure'. Honorary Doctorates at the VU University since 1930* (Vertaling Harry Boonstra en Gerrit W. Sheeres).
- C.M. van Driel, *Schermen in de schemering. Vijf opstellen over modernisme en orthodoxie*, Hilversum 2007, 288 blz.
- Cor Groenewold, *'Christelijk en sociaal'. Biografie van J.R. Slotemaker de Bruïne* Passage-Reeks nummer 30, Hilversum 2007, 134 blz.
- George Harinck, (red.) *Strijd om de ziel. Christendom en communisme in de twintigste eeuw*, Amsterdam 2007, 48 blz.
- George Harinck, Roel Huizinga, Piet Moleveld en Hans Seijlhouwer, (red.) *Bibliografie van Nederlandse Protestantse Periodieken*, deel 3 Amstelveen 2007, 353 blz. Het cumulatief register betreffende de delen 1 t/m 3 verscheen tegelijkertijd op het internet (www.hdc.vu.nl)
- George Harinck, *Waar komt het VU-kabinet vandaan? Over de traditie van het neocalvinisme*. Rede bij de aanvaarding van zijn ambt als hoogleraar Collectievorming en Geschiedenis van het Neocalvinisme. Amstelveen 2007, 32 blz.
- G.J. Schutte e.a. (red.), *Geïnspireerde organisaties. Verzuiling en ontzuiling van de Christelijk Sociale Beweging. Cahier over de geschiedenis van de christelijk-sociale beweging 7*. Amsterdam 2007, 120 blz
- Paul E. Werkman, *Laat uw doel hervorming zijn!' Facetten van de geschiedenis van het Christelijk Nationaal Vakverbond in Nederland (1909-1959)*, Hilversum 2007, 402 blz.